

Spis treści

Wstęp / Kim byli obrońcy pańszczyzny i o czym jest ta książka 7

- 1 Antychryst nadchodzi. Sceny sprzed zniesienia pańszczyzny 7
- 2 Kim byli obrońcy pańszczyzny? 12
- 3 Synteza konserwatywnej argumentacji,
czyli o czym jest ta książka 20
- 4 Inspiracje 29

Rozdział 1 / Krótka historia obrony pańszczyzny 35

- 1 Punkt wyjścia. Czym była pańszczyzna 35
- 2 Rzeczpospolita do powstania kościuszkowskiego (1768–1794) 40
- 3 Reformy zaborców (1772–1823) 52
- 4 Księstwo i Królestwo (1807–1831) 59
- 5 Reformy zaborców (1831–1856). Rzeź i po rzezi galicyjskiej 66
- 6 Przed uwłaszczeniem chłopów w Królestwie i na ziemiach zabranych
(1856–1864) 74

Rozdział 2 / Czy chłop był niewolnikiem? 81

* Napoleon nas obraził pisząc nam w konstytucji, że mieliśmy niewolników
* chłop był częścią inwentarza i słusznie * u nas nigdy, poddaństwo
to nie niewola! * jak negry, czyli porównania z niewolnictwem w USA

Rozdział 3 / Natura chłopca 96

* lud martwy bez szlachty * maszyna * dziki * hotentot * bydło * czy jest
człowiekiem? * nasz chłopiek, nasi włościanie * nieletni, dziecko * biedny,
ale zdrowy, krzepki, szczęśliwy * czystość i łagodność słowiańska * ale
kradnie * leniwy * pije * nieufny * nienawidzi nas panów

Rozdział 4. Kto zepsuł włościan? Żydzi, oficjaliści? 113

* chłopci piją, bo Żydzi ich rozpijają * wyrzucić Żydów * jak władze walczyły z żydowskimi karczmarzami * odpowiedź Tugendholda * oficjaliści kradną i są zdeprawizowani * czy natura pańszczyzny skłaniała do przemocy?

Rozdział 5. Pan jest ojcem, a pańszczyzna jest lekka 128

* bóstwo * ojcowska opieka * dziedziczka jak matka * załogi i zapomogi * są nadużycia, ale prawa nie są potrzebne * chłopci sami nie chcą własności * pańszczyzna jest lekka * pan płaci za wszystko i ponosi ryzyko * my się poświęcamy dla chłopów

Rozdział 6 / Na Zachodzie nas szkalują, że mamy niewolników 144

* „wszyscy jesteście dziadami w porównaniu z innymi narodami” * Wielopolski i Krasiński tłumaczą się przed Zachodem * Bóg mi dał chłopów * obcy nas szkalują * na Zachodzie nic o nas nie wiedzą * to my broniliśmy Zachodu, a teraz nami pogardzają * tam gorzej niż u nas * na Zachodzie nędzą * praca fabryczna gorsza od pańszczyzny * tam zbiedniała wolność, u nas pełna godności niewola * „ploetariat, czyli zło-byt”

Rozdział / „Abstrakcyjni ludzie”. Polscy demokraci chcą przynieść z zachodu socjalizm 159

* mniemani filantropi * abstrakcyjni ludzie * nic nie wiedzą o wsi * zaraza z Zachodu * socjalizm to bezecna kałuża * społeczeństwo na równi pochyłym * u nas socjalizm się nie przyjmie, lud zbyt prymitywny * zaborcy to komunisci * jak już znosić pańszczyznę, to ocalić dochody * dlaczego radykalizm polski był słaby?

Rozdział 8 / Na zmiany za wcześnie, róbmy je powoli 175

* kiedyś pan z chłopem żyli w harmonii, a chłop się słuchał * panowanie to prawo natury * nawet Rzymianie mieli niewolników * kto zniszczył pierwotną harmonię? * chłopci do wolności nie dojrzali * z uwalnianiem chłopów poczekajmy, aż cała Polska odzyska niepodległość * nie myślemy o rewolucji, myślemy o Polsce * paradoks polskiego radykalizmu, odłona druga

Rozdział 9 / Zniesienie pańszczyzny gwałci święte prawo własności 189

* święte prawo własności * jaka własność jest chłopu potrzebna: nie taka, jak panu * car im już dał ziemię * każdy pracuje lepiej na swoim, ale niech kupią ziemię sami * Wielopolski: uwłaszczenie to zmora zaboru * Zamoy-ski: uwłaszczenie to potworny płód * równia pochyła: od uwłaszczenia do komunizmu, odsłona druga

Rozdział 10 / Wstrząs i ojcobójstwo, czyli reakcja na uwłaszczenie w Prusach i rzeź galicyjską 203

* dzieło szatana * piekielne poczwary * ojcobójstwo galicyjskie * rzeź dała chłopom nadzieje * wina rządu * wina demokratów * nie ma już narodu polskiego, czyli Wielopolski o Galicji * Fredro: rabacja uczy, że przemoc działa * transformacyjna rola przemocy * gospodarka upadła po uwłasz-czeniu * Prusy: zamożność wzrosła, ale jakim kosztem

Rozdział 11 / Jeśli zniesiemy pańszczyznę, kraj upadnie, czyli ekonomiczne argumenty jej obrońców 218

* jak liczyć wartość pańszczyzny * jak liczyć odszkodowania * praca chłop-ska jako kapitał * zaborcy wyceniają nam wszystko za nisko * rolnictwo się załamie, szlachta zbankrutuje * dobro dziedzica dobrem ojczyzny * w Ga-licji po uwłaszczeniu chłopci puchną z głodu * za mało pieniędzy w kraju, żeby najmować robotnika * pańszczyzna niezbyt wydajna, ale musi zo-stać * co zostało z liberalnych idei * pańszczyzny nie da się utrzymać, ale czym ją zastąpić? czynsz, okup, najem przymusowy * projekt Towarzystwa Rolniczego z 1861 roku

Rozdział 12 / Oświata dla chłopów, czyli nauczmy ich posłuszeństwa 243

* „Czytelnia Niedzielną”, „Kmiotek” i publicystyka dla chłopów * oświata: uwolnijmy chłopów, ale kiedy dojrzeją i się wykształcą, czyli nigdy * nie uczy-my ich czytać, ponieważ wówczas zrozumieją, w jakiej nędzy żyją * oświe-cenie dla chłopów to posłuszeństwo i szacunek dla dziedzica * niech się słuchają plebana * po uwłaszczeniu chłop w sejmie, ale pan niech mu nadal prowadzi * wzorcowa szkołka wiejska Andrzeja Koźmiana

Rozdział 13 / Symetria: argumenty obrońców niewolnictwa na Zachodzie 264

* Turnbull i jego obrona niewolnictwa * wyobrażenie Afrykanów jak polskich chłopów * różnice: seksualność, religijność, antysemityzm, wolna umowa * przebieg debaty abolicjonistycznej na Zachodzie * niewolnictwo jako „pozytywne dobro”, czyli wyjątkowość amerykańskiego Południa * obrońcy niewolnictwa i obrońcy pańszczyzny: liczne podobieństwa, nieliczne różnice

Zakończenie. Wybielanie pańszczyzny 287

* Kalinka: chłopci polscy byli wolni * Buszczyński atakuje Korzона * długie życie obrony pańszczyzny

Źródła i bibliografia 294